

KIJK WIJZER

BEGIJNHOFMUSEUM TURNHOUT

Hartelijk welkom in het Begijnhofmuseum van Turnhout.

Dit begijnhof, ontstaan rond 1300, is erkend als UNESCO Werelderfgoed. Eind 17de eeuw wonen hier ongeveer 360 begijnen. In 1953 wordt dit unieke museum geopend. In het pand verblijven dan nog drie begijnen. De laatste Turnhoutse begijn overlijdt in 2002. Neem een kijkje in het alledaagse en bijzondere leven van de Turnhoutse begijnen...

Deze kijkwijzer voert u langs alle kamers in het museum. Acht objecten, één ruimte (de keuken) en de tuin worden apart toegelicht. Loop langs de balie naar de achterste kamer.

KAMER 1 BEGGAKAMER

U kunt hier een introductiefilm over het begijnhof bekijken (9 minuten). De suppoost zet deze voor u aan.

KAMER 2 MERMAANSKAMER

1 PROFESSIEKROONTJE

Begijnen zijn onafhankelijke, religieus geïnspireerde vrouwen, die hun leven aan God wijden en samenwonen in begijnhoven. Begijnen moeten in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Het zijn ongehuwde vrouwen of weduwen, zowel minder gegoede als welgestelde vrouwen met eigendommen. Na een proeftijd van een jaar in het noviciaat leggen zij volgens een plechtige ritus de gelofte af van kuisheid en gehoorzaamheid, niet die van armoede. Vervolgens worden de nieuw ingetreden vrouwen getooid met het professiekroontje en witte omslagdoek als teken van 'de bruid van Christus'. Begijnen kunnen het begijnhof verlaten, bijvoorbeeld als ze willen trouwen.

Voor het vervolg loopt u terug langs de balie en door de glazen inkomhal.

KAMER 3 & 4

2 MOOS (kleine achterkeuken) & KEUKEN

Deze authentieke locatie, de 'keuken', weerspiegelt het dagelijks leven van de begijnen: meubels, een houtskoolvuurtje om hosties te bakken en handwerk. Let rechts op de bakoventjes en de ijzers om hosties te bakken, de olielamp ('snotneus' genaamd), de 18de-eeuwse tegelwand in de schouw, de grote doofpot om het laatste restje smeulend vuur te doven en het boodschappenmandje op de stoel. In het begijnhof wordt ook al vroeg kant geklost. Kijk ook even door het oudste vensterglas van Turnhout.

In de schapraai wordt het servies bewaard. Het is niet ongevoen dat rijke begijnen een meid in dienst hebben en in een eigen huis wonen. De minderbedeelden wonen samen in een huis dat men een convent noemt. Onder de tafel staan voetstoofjes die, geplaatst onder de wijde rokken van begijnen, de nodige warmte verstrekken.

KAMER 5 ZIEKENKAMER

3 DE HEILIGE BEGGA / Vlaamse School - 1ste helft 17de eeuw

Is het ophemelen van je familie niet van alle tijden en plaatsen? Adellijke dynastieën tonen in de middeleeuwen en de 16de eeuw veel belangstelling voor familieheiligen, om zo het prestige van het stamhuis te verhogen. De heilige Begga wordt naar voren geschoven als voorouder van Karel de Grote en men suggereert dat Begga van Andenne (of 'van Brabant', 7de eeuw) aan de oorsprong ligt van de begijnenbeweging. Begga komt uit een vooraanstaande familie. Wanneer een aangenomen zoon haar man doodt en zij voor hem moet vluchten wijst een hert een doorwaadbare plaats aan, waardoor ze ontsnapt. Uit dank maakt Begga als weduwe een pelgrimstocht naar Rome en ze neemt zich voor om een klooster en zeven kerken te stichten (rechtsachter op het schilderij). Begga is afgebeeld in begijnenhabijt met kroon en wapenschild op tafel. Die verwijzen naar de foutieve veronderstelling dat Begga hertogin van Brabant zou zijn geweest.

KAMER 6 HUISKAPEL

Troonhemel (ca. 1700) met baldakijn en altaar.

KAMER 7 SCHATKAMER

MODEL VAN DE HEILIG GRAFKERK / 1684

Een heel merkwaardig object uit de collectie is dit model van de Heilig Grafkerk in Jeruzalem. Het is als het ware een bouwdoos waarvan de onderdelen als lego in elkaar gezet kunnen worden. Het gaat wel om een dure bouwdoos: er zijn kostbare materialen gebruikt zoals cederhout, ivoor en parelmoer. Met name de kloosterorde van de Franciscanen legt zich toe op het vervaardigen van deze waardevolle, prachtige miniaturen. Opmerkelijk is dat de bijbehorende pelgrimsbrief bewaard is. De Heilig Grafkerk in Jeruzalem is vandaag nog steeds een pelgrimsoord voor christenen, maar ook een plek van verdeeldheid, waar zes kerkgemeenschappen de kerk beheren.

5 RELIEKBEURSJES / 14de - 16de eeuw

De manier van rijgen en knopen van deze twee kleine beursjes is uniek. Hierdoor verraden ze hun ouderdom en deze beursjes van fluweel en zijde behoren tot de waardevolste voorwerpen van het museum. De behoefte aan relieken (overblijfselen van heiligen) ontstaat omdat gelovigen zich niet rechtstreeks tot God durven te richten. Gelovigen plaatsen relieken soms in prachtige houders. Bij de restauratie van deze beursjes zijn de oorspronkelijke, biologische kleurstofbronnen geïdentificeerd: zeldzame schildluizen, afkomstig uit verre oorden.

6 ZOUTVAT / 1580-81

Zout is in vroegere tijden lang niet overal beschikbaar en daarmee een kostbaar product. De status van iemand is zelfs af te lezen aan de plaats aan tafel ten opzichte van het zout. Zout is dus een luxeproduct en dat verklaart waarom hier geen gewoon tafelzoutvat wordt getoond, maar een echt topstuk van edelsmeedkunst: een cilindrisch zoutvat op drie arendjes met gespreide vleugels. Op de zijkant staat een reliëffries met een heuvellandschap en het Bijbels tafereel van het offer van Abraham, het dramatische verhaal van een vader die gevraagd wordt om zijn eigen zoon te offeren. Dit tafelzoutvat is het enige bekende werk in de Zuidelijke Nederlanden van de Antwerpse zilversmid Geeraert de Rasier.

KAMER 8 RAADZAAL

Wellicht de fraaiste kamer in het museum, door de begijnen gebruikt voor bezoek en feesten. Hier worden de begijnen door de grootjuffrouw ook berispt over kleine of grote fouten.

KAMER 9 JUFROU DE BOERKAMER

7 PROCESSIONALE / ca. 1550

Nog een absoluut hoogtepunt in de collectie is dit 16de-eeuws processionale. Het muziekhandschrift bevat gregoriaanse gezangen die begijnen zingen tijdens processies op zon- en feestdagen. Het processionale is een uniek object omdat het de lokale gebruiken weerspiegelt en bijna vier eeuwen lang actief gebruikt is door Turnhoutse begijnen. Het manuscript is gebonden in een lederen band en bevat handgeschreven partituren op perkament. Dat het speciaal voor het Turnhoutse begijnhof is gemaakt, leiden we af uit een miniatuur die bij het gezang voor het feest van de Kruisverheffing staat (Heilig Kruiskerk op het begijnhof). Enkel de processie in september is in stand gehouden als mooi voorbeeld van immaterieel erfgoed.

KAMER 10 GROOTJUFFERSKAMER

8

LOFDICHT / 1763

Vanaf het einde van de 17de eeuw worden lofdichten geschreven bij de meeste begijnenfeesten. Dit lofdicht is opgedragen aan Maria Anna Gerardi en het verwijst naar de professie, het belangrijkste moment in het leven van een begijn. De tekst verwijst ook naar de bruidsmystiek, kenmerkend voor de begijnen: "Komt, Bruyt in mynen Hof". Dit lofdicht is met zorg gemaakt en rijk versierd. Bovenaan zien we de heilige Begga, voorgesteld met kroon en boek. Zij wordt in de 17de eeuw patrones van de begijnen. Lofdichten en vreugdeliederen beschrijven vaak de positieve eigenschappen van de gevierde begijn.

Gedichten worden ook geschreven bij een jubileum, zowel voor begijnen als pastoors.

9

HEILIGE CATHARINA VAN ALEXANDRIË / 16de eeuw

Een heel geleerde vrouw die leeft rond 300 na Christus, zo staat Catharina bekend. Al op 15-jarige leeftijd kent ze de werken van de filosoof Plato uit het hoofd.

Ze bekeert zich tot het christendom en legt een gelofte af van maagdelijkheid. Keizer Maxentius wordt verliefd op haar, maar Catharina weigert het aanbod. Als de keizer haar wil laten verpletteren door een puntig rad wordt dit getroffen door de bliksem en breekt. Andere pogingen om haar te doden mislukken. Uiteindelijk wordt zij onthoofd. Als teken van haar spirituele overwinning op de keizer toont het beeld Catharina met Maxentius aan haar voeten. Omdat Catharina zichzelf ziet als de mystieke bruid van Christus wordt zij de eerste patrones van de begijnen. Zij is ook de patroonheilige van het begijnhof van Turnhout.

BUITEN TUIN VAN HET BEGIJNHOF

10

KRUIDENTUIN (VOOR DE INGANG) EN BINNENTUIN

Net als veel kloosters hebben begijnen een kruiden- en bloementuin. De oudst bekende kloostertuin in Europa is die van Sankt Gallen (Zw.). De kruiden worden verwerkt in gerechten of er worden medicijnen en zalfjes van gemaakt. In de tuin groeien bloemen en die hebben een symbolische betekenis: wit verwijst naar zuiverheid, sterk geurende bloemen verdrijven het boze. Fruitbomen, met hun takken reikend naar de hemel, zijn een teken van goddelijke aanwezigheid. De fontein verwijst naar water, als bron van alle leven en naar het geloof, als geestelijke bron van het begijnenleven. De altijd groene buxus staat symbool voor standvastigheid.

In de binnentuin trekken historische elementen de aandacht:

1. grafsteen in de muur links (begijn Elisabeth Oyen, overleden in 1480) is de oudst bekende zerk van Turnhout
2. twee pilaren (afkomstig van de omheining rond de Sint-Pieterskerk op de Markt)
3. de boog in de achtergevel van het woonhuis van pastoor Mermans (vroegere inrijpoort voor paard en kar)
4. een wit kruis boven de nok van het achtergebouwtje (bescherming tegen het kwaad: duivels, heksen en natuurverschijnselen zoals donder en bliksem).

De kruiden- en de binnentuin zijn ingesloten. In religieuze context is zo'n besloten hof een mystieke tuin, een plaats voor meditatie, voor verlangen naar het hogere, waar begijnen hun 'hemelse bruidegom' nabij zijn.